

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

«ЗБУДУЙМО КОБЗАРЕВУ ЦЕРКВУ!» — АКЦІЯ ТРИВАЄ

фото Г. Оборської

21 вересня у вечірньому ефірі Першого каналу відбувся спільний телемарафон Національної телекомпанії та ВУТ «Просвіта» імені Т. Шевченка «Збудуємо Кобзареву Церкву!» У редакції «Слова Просвіти» вже є перші листи-відгуки, на рахунок надійшли перші пожертви (список тих, хто зробив внески, ми сьогодні друкуємо. Дані — на 22. 09. включно). Люди телефонують, приходять у «Просвіту», — отже, наша ціль — оповістити народ про акцію, що ставить за мету спорудження храму біля Чернечої гори в Каневі, — досягнута. Ми сподіваємося, що приклад Першого телеканалу буде підтримано іншими телекомпаніями, ЗМІ, радіоканалами в Україні.

Молоді просвітнини, яких ви бачите на цій світлині, виявили бажання стати вістовими просвітянського заходу, поширювати номер рахунку серед бажаючих долучитися до акції, вестимут роз'яснювальну та агітаційну роботу серед студентства та молоді. Ми вдячні всім, хто нас підтримав, ми покладаємося на вас, дорогі українці! У нас немає сподівань на товсті гаманці багатіїв — ми віримо в доброту сердець і національну єдність рідного народу.

Акція «Збудуємо Кобзареву Церкву!» продовжується!

Л. ГОЛОТА

БУДЬМО РАЗОМ!

Що не кажіть, а «Каталог видань України» на 2004 рік у вересні став найпопулярнішим довідником: розпочалася передплата.

Тож, пам'ятаючи про наш Український фактор, поспішайте до найближчого відділення зв'язку і просійті «Каталог»... Розкрийте його на сторінці 127, і останнім у таблиці побачите наше оголошення: «Індекс 30617. СЛОВО ПРОСВІТИ. Культурологічний тижневик. Людина в контексті політики, рідної мови, культури, історії, релігії, літератури. Образ сучасника в інтер'єрі доби, суспільно-політичних і житейських інтересів».

Вартість видання з доставкою та оплатою передплати:

на місяць — 2 грн. 13 коп.;
на три місяці — 6 грн. 39 коп.;
на шість місяців — 12 грн. 78 коп.;
на 12 місяців — 25 грн. 56 коп.

Той, хто передплатить газету на рік і надішле копію квитанції до редакції (адреса: 01001, м. Київ, пр. Музейний, 8), обов'язково отримає наш подарунок — «Кобзар» Тараса Шевченка. Поштові витрати — за рахунок редакції. Довідки за телефоном: 228-01-30.

Сподіваємося на вашу підтримку нашої передплатної акції: «Кобзар» — у кожну українську родину!

ПОЖЕРТВИ НА «КОБЗАРЕВУ ЦЕРКВУ»

Офірувач	Сума, грн.
Сидорук Г.Ф., м. Вінниця	22.00
«Укрпошта», м. Київ — приватна особа	86.90
Київська «Просвіта» (66 осіб)	503.00
«Укрпошта», м. Київ — приватна особа	20.00
«Укрпошта», м. Київ — приватна особа	25.00
«Укрпошта», м. Київ — приватна особа	46.00
«Укрпошта», м. Київ — приватна особа	55.00
Обласне об'єднання «Просвіта», м. Рівне	125.00
Школа № 3, м. Кролевець Сумської обл.	40.50
Школа № 1, м. Кролевець Сумської обл.	41.50
Міське товариство «Просвіта», м. Кролевець	20.00
Оксамитна Н. В., м. Кривий Ріг	30.00
Губар Ю. Д., м. Київ	100.00
Товариство «Просвіта», м. Хмельницький	500.00
«Укрпошта», м. Київ — приватна особа	400.00
«Укрпошта», м. Київ — приватна особа	20.00
Луганське обл. об'єднання «Просвіта»	500.00
Зарицька, м. Київ	10.00
Обласне братство Шевченка, м. Луганськ	200.00
Газета «Слово Просвіти»	500.00
ГО «Українсько-австралійський дім»	1000.00
Кощеєва Ю. В., м. Донецьк	9.50
Чижишин Д. О., с. Козачинка	10.00
Тернопільської обл.	
Яремчук, м. Чортків	50.00
Тернопільської обл.	
Родик, Львівська обл.	60.00
Матвієнко П. В., м. Київ	100.00
СШ № 59, м. Луганськ	152.00
Педучилище, м. Чортків	500.00
Тернопільської обл.	
Іванко Т.І., смт. Рожнятів	10.00
Івано-Франківської обл.	
Романовський В. Р., Львівська обл.	12.00
Шловенко І. К., м. Умань	100.00
Черкаської обл.	
Козак М. М., Львівська обл.	200.00
СКС «УНК» «Сватово-Лучка»,	300.00
Луганська обл.	
МПП «Діапазон», м. Кременчук	300.00
Полтавської обл.	
Косенко М.А., м. Бровари Київської обл.	500.00
Палій Г.К., м. Київ	600.00
Олійник Б.І., м. Київ	1000.00
Шумило Тарас, м. Київ	30.00
Данильченко Н. П., СШ № 7,	250.00
Львівська обл.	
ВСЬОГО:	8428,40

Добровільні пожертви
«На Кобзареву Церкву»:
МБФ «Українська Родина»
Пр № 26045200145101
в Подільській філії
АКБ «Київ», МФО 320401
ЗКПО 21709106

Минулого місяця в Тернопільсько-му кафедральному соборі та на Бerezoviцькому цвинтарі поминали археолога, літератора-просвітника, мистецтвознавця Ігоря Герету. Приїхали друзі з Києва, Львова, Рівного... Біля щойно відкритого пам'ятника, автор якого — лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка Ярослав Мотика, згадувалося, як ще рік тому, сповнений прекрасних задумів, добродій Герета ділився ними з побратимами. Він завжди щиро вболівав за результативність нашої спільноти справи.

Є постаті, які неможливо приєднати до ликані очкових друзів, вести за собою. А цей мезний добродушний велич іще й не цурався звичайної чорнової роботи, був неабияким організатором, а головне — любив доводити розпочату справу до логічного завершення. Мені завжди не вистачатиме його — доброго друга й порадника, який умів підстивити своє плече в найскрутнішій мить. Щоправда, залишилися з нами пам'ятні статті та конкретні справи Ігоря Герети.

Здобувши вищу історичну освіту в Чернівецькому університеті, 1962 року працював на різних науково-вих посадах у Тернопільському краєзнавчому музеї. Після шестимісячного слідства засуджений у 1966 році за антирадянську діяльність, спрямовану на відновлення незалежної Української держави, на п'ять років тюремного ув'язнення умовно. Аж до розпаду Радянського Союзу перебу-

БЕРКУТ ПОДІЛЬСЬКИХ ВЕРХОВИН

вав під жорстким наглядом органів держбезпеки та партапарату, і все ж використовував навіть найменшу можливість для наукової та громадської роботи.

Тоталітаризм унеможливлював національний розвій, але й за цих умов Ігор Герета вишукував шляхи утвердження української культури. Він був одним із фундаторів та автором експозиції музею С. Крушельницької (1963 р.), В. Гнатюка (1969 р.), Картиної галереї Тернопільського краєзнавчого музею (тепер — обласний художній музей, 1978 р.), про які видав у видавництві “Каменяр” нариси (про музей Гнатюка спільно з О. Черемин-

ським), заснував музей Леся Курбаса у Старому Скаліті 1987 р., за який боровся протягом двадцяти років, аж до останніх днів.

Уже в незалежній Україні вчений активно працював над створенням музеїв — Патріарха Йосипа Сліпого у с. Заздрість, політв'язнів у казематах Тернопільського КДБ, сучасного українського мистецтва на Медовій. Розбудовував засади першого археологічного музею-парку у с. Чернелів-Руський Тернопільського району. У 1993—1994 роках виставка творів образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва із його збирки “Мистецтво друзів” експонувалася в Тернополі та Львові.

Як археолог, І. Герета відкрив сотні археологічних пам'яток та вів дослідження майже двадцятьох. Найбільше його досягнення — розкопки могильника черняхівської культури III—IV ст. у с. Чернелів-Руський, який має європейське значення. Матеріали з цього могильника, а також із могильника в с. Романівка, експонуються на міжнародній виставці в Німеччині (її подальший маршрут: Норвегія, Франція, Італія, Японія).

У 1980—1981 роках учений став співавтором трьох академічних монографій про археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині, співавтором історичних нарисів

про Теребовлю (1971 р.), Бережани (1979, 1980 рр.) і Чортків (1985 р.), а також автором видань про художників І. Хворостецького, І. Марчука, Я. Омеляна (1993 р.) і співавтором видання “Художники Тернопільщини” (1994 р.). Опублікував близько 100 статей в енциклопедіях, збірниках та журналах України, Канади, Росії, Сербії, Словаччини, Польщі та близько 700 газетних статей і заміток.

Ігор Герета був редактором або рецензентом майже двадцяти видань Інституту національного відродження України, членом редакцій та редколегій кількох збірників та журналів. А деякі його літературні твори

опубліковано тільки нещодавно, зокрема й оригінальну книжку поезії та прози “Скибка неба”.

Значною була й громадська робота І. Герети. Так, у 1978 р. він заснував при картинній галереї мистецький клуб із конспіративною назвою “Золотий вересень”, який діяв до 1985 р. і певного часу був репресований. У 1988 р. став співзасновником першої в Тернополі опозиційної організації “Тернове поле” й Товариства української мови, у 1989 р. — Товариства “Меморіал”, у 1991 р. — художньої премії імені М. Бойчука та Інституту національного відродження України, у 1992 р. — кадри української культури Тернопільської вищої духовної семінарії ім. Йосипа Сліпого, у 1993 р. — стипендії ім. М. Литвина для студентів-бандуристів із Тернопільщини тощо. У 1989 р. І. Герету було обрано членом Проводу Тернопільської краївської організації Народного Руху України, а згодом — членом її Великої ради. Він був депутатом обласної ради, головою комісії з питань культури й духовного відродження.

На знімку, що публікується, Ігор Герета — у колі найближчих друзів. Стоять (зліва направо) художники Ярослав і Ярослава Мотики, народний депутат України Ярослав Кендзор із дружиною, сидять: Любомир і Марія Крупи та автор цих рядків. Ігор, як завжди, у центрі. Немов беркут, який обіймає нас, думаючи про вічне.

• Микола ЛІТВИН

«ЧИМ БІЛЬШЕ ВИ ВІД СЕРЦЯ ВІДРИВАЄТЕ...»

Цього року виповнилося 80 років видатному педагогу, професору, заслуженому діячу мистецтв України Лідії Костянтинівні Білецькій, добре відомі у великій театральній родині. Вона є автором багатьох статей та наукових праць, зокрема, “40 років українському радянському театру”, “Видатні діячі українського радянського театру”, “Шевченко і театр”, “Леся Українка і театр”, “Мистецтво життєвої правди”. До 100-річчя заснування театру корифеїв” та ін. У Київському державному інституті театрального мистецтва імені І. К. Карпенка-Карого вона викладала історію українського театру й театру народів СРСР. Театральне життя ХХ століття цікавило її найбільше — колектив будь-якого театру вважав за честь запросити для огляду власної творчості Лідію Костянтинівну. А Хутір Надія, що на Кіровоградщині, був місцем її паломництва, куди вона приїздила зі студентами та колегами майже щороку.

Народилася Лідія Костянтинівна в місті Дарниця (тепер це район Києва) 5 квітня 1923 року в родині службовців. Батько — інженер-будівельник, мати — вчителька. 1934 року родина Білецьких переїхала до Києва, осікільки батько працював на будівництві київського мосту. По закінченні середньої школи № 7 Лідія Костянтинівна навчалася у музично-драматичній консерваторії, яку очолював син Миколи Лисенка Остап. Під час війни вона працювала в редакціях газет “Київська правда” та “Література і мистецтво” (тепер “Культура і життя”). З 1944 року і до останніх днів життя Білецької було пов'язане з інститутом театрального мистецтва

ім. І. К. Карпенка-Карого: аспірантура, захист кандидатської дисертації, присвоєння її звання доцента, професора та, нарешті, заслуженого діяча мистецтв України.

35 років Лідія Костянтинівна була деканом заочного відділення КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого. Але будь-які звання меркнуть у порівнянні з найвищою нагородою — любов'ю та щирим ставленням колег та студентів. Для них вона була найкращим педагогом, Людиною з великої літери, яка опікувалася студентами як своїми дітьми. Не вона вчила їх, а вони вчились у неї людності, доброті й професійному ставленню до будь-якої справи. Її дім являє собою родинне те-

атральне гніздо, де місця вистачало всім, із якого вилітали у велике життя повні наслаги та життєвої мудрості вчоращені студенти. 8 квітня 2003 року в КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого відбувся вечір пам'яті педагога-легенди.

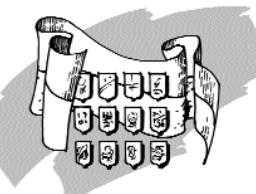
Серед присутніх — однокурсники, учні майстра та сьогоднішні студенти інституту. Вів вечір завідувач кафедрою театрознавства, професор Анатолій Васильович Поляков. “Ця скромна зала інституту театрального мистецтва наповнена енергетикою духу, високого інтелекту та творчості багатьох митців української сцени і театральної педагогіки”, — почав він. Поруч із іменами Леся

Курбаса, Гната Юри, Наталії Ужвій, Амброзія Бучми Анатолій Васильович поставив ім'я Лідії Костянтинівні Білецької. Подібні вечори пам'яті стали вже традиційними. Вони є унікальною можливістю для студентів доторкнутися до минулого, поспілкувавшися із видатними діячами-сучасниками.

Ростислав Пилипчук, Богдан Ступка, Валентина Зимня, Василь Неволов, Лариса Кадирова, Ігор Безгін, Валерій Курбатов, Володимир Горянський — ці імена без звань та регалій відомі не тільки тим, хто зростав та мухів в родинному колі інституту театрального мистецтва, але й далеко поза його межами. Кожний із них пригадав теплі щемливі випадки з минулого. Але кульмінацією вечора став виступ Валерія Курбатова. Його виконання улюблених романсів “найкращого педагога”, а особливо однієї з найтухлиших пісень, виконаної а капела — “Стой гора високая” — просто зачарувало всіх присутніх. До речі, студент Національної музичної академії ім. П. І. Чайковського, білоскичий скрипаль Олександр Шевченко — єдиний серед її студентів, хто погодився безкоштовно взяти участь у вечорі.

А у фіналі вечора зі словами щирої подяки виступила сестра Лідії Костянтинівни Олена. Саме вона була її вірною супутницею протягом усього життя. Їхній дім і досі називають домом сестер Білецьких, який до сьогодні відкритий для усіх, хто ще не викresлив зі своєї душі Любов, Доброту, Світість і Працездатність.

• **Людмила ГУРЕНКО,** студентка IV курсу КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого

Поліські села у плані забудови значно різняться від інших регіонів. Це вже пізніше, коли совети змусили хуторян оселятися в компактні, тобто вуличні, поселення, де життя зводили "під шнурочок" і на певній відстані, щоб легше було бригадирів вигонити селян на дармову колгоспну працю то описувати прижиток для різноманітних оподаткувань; руйнація хутірної системи принесла чимало лиха для поліщуків як з економічного, так і з морального боку.

Традиційно ж по лісляни оселялись у зручних для господарювання місцях. Неодмінною умовою була наявність животоків. Але не тільки це визначало місце, де закупувати пуповину новонароджених дітей, — щоб земляна долівка і дерев'яні стіни не сиріли від ґрунтових вод, вибрали здебільшого пагорби, себто сухіші місця. Робили це в такий спосіб. Облюбоване місце огорожували і запускали на переночівки корів чи коней. Якщо тварин постійно лягали на те саме місце, то можна було будуватися, а коли змінювали — шукали в такий же спосіб іншого, сухішого.

Відтак, визначившися із місцем, звичора насилали по чотирох кутках майбутнього осідання менші зерна або ж клали спеціальні вилічки чи окраїці хліба. Вдосвіта дивились: якщо поки дім унечі скористалися звірми — то на щастя. Отож, обирали місце для поселення визначений час господар запушував хатобудів "закласти під лінину" там, де вже стояв символний хрест. Тільки-но вони це зробили, господиня розстяляла пріковий рушник на майбутнє покуті та чистувала будівничих. Головному варто нагадати і про обряд при щеленні підвальні: роблячи зарубини на святковому куті, клали металеві копійки, а в деяких випадках одрубували півніве голову й укладали її на стиках — "щоб охороняє житло" (лівень за народними віруваннями є "чистою силою" — його досвіткове кукурікання прогонить усю нечисть").

Зі зведенням хати на причілковій стороні прибивали гілку — березову, а подеколи й соснову; це символізувало, що оселя освятилася "праведним духом". Перед тим, як переселитися в новозбудовану хату, молоді господарі запускали на ніч кота або півня: кіт символізував чистоту оселі, а півень — оберегові функції. На входині годилося перенести зі стаююю хатою живого жару, шмат глини чи цеглини від печі — "щоб приживилося в новому житлі". Для цього запрошували священика, аби скропив хату й прочитав успомінський молитву, після чого на покуті запалювали божничку.

Щоб нова оселя "не цуравася людей", на вхідчині, як правило, запрошуvalи родичів та сусідів, котрі мали прийти з хлібом-сіллю, б'ючи поклони в усі кути хати. При цьому обов'язково нагадували: "Нехай у вашій оселі буде затишок, злагода, дитяче щебетання і щоб сонце світило в усіх віконцях". Так вони власне й було: вікна в житлових приміщеннях обов'язково влаштовували до сонячного колообігу.

Відтак традиційні поселення переважно на рівненському Поліссі, де совети утвердилися пізніше і не встигли провести переселення хуторів, і досі мають за термінологією етнологів "безсистемне чи хаотичне розташування осель". Але це було продиктовано житлово-господарськими умовами. Купно жили лише євреї.

Житло значною мірою залежало — зрештою, так і досі є — від економічних умов. Оскільки поліщукі споконвіків перебивалися хлібом та сіллю, то це позначилось і на облаштуваннях осель. Тут ще в шістдесят роки можна було зустріти напівкурні хати, коли дим виходив у сині. Цим, власне, як скористалися працівники музеїв народної архітектури та побуту у Львові й Києві. Там і там експонуються такі будівлі, придбані на Поліссі.

Традиційне планування тутешнього житла — хата, сіни, покліт і комора. Вхід до хати через сіни; біля

тильної стіни розміщувався покліт — у ньому зберігали взимку квашену, морку, буряки, капусту й картоплю, а також коріння від квітів, які висаджували навесні. З настанням морозів сюди раз на добу вносили в чавуні жар, який і рятував городину від замерзання. Влітку тут тримали молочні продукти, оскільки покліт був своєрідним охолоджувачем (льохів, як правило, не будували через близькі ґрунтові води).

Якщо покліт (деяні — стекла чи стебка — і таки побувають назви) будували "без просвітки", себто будь-яких віконець, то в коморі робили два чи три невеличкі надрізи у формі трикутників — "щоб трохи світла було". Тут тримали одяг, збіжжя, солонину та інші господарські речі. Влітку, за спекотливу днінну, навіть відпочивали чи переночовували. Звідси й відомий, переважно на Поліссі, обряд "комори", про який варто, бодай фрагментарно, згадати.

Віддавна комору вважали "чистою прибудовою", оскільки тут переховували хліб, великоцні-

"речовий доказ", що "наша молода цнотливою була", і під розспів возвеличальних наспіванок частувалися ритуальною наливкою червоного кольору, приготовленою на ягодах калини.

Але траплялися й винятки. Якщо молода до шлюбної ночі не зберегла дівочої цноти, кульмінація весілля втрачала свій символ, і селом ішли різноманітні поголоски; як розповідали мені літні інформаторки (а за цим стежили лише жінки), бували випадки, коли шлюб розпадався. За таких оказій молода намагалася різноманітними способами "зробити підманку" — роздавлювала ягоди калини чи використовувала кров із птахів. Якщо свашки від молодого запідозрювали в легкій поведінці дівчину, то навіть властовували експертизу "шлюбних слідів" і єдине, що не могли розпізнати на підробку, то це була кров із голуба.

Ось такий уже призабутий і своєрідний обряд побутував у весільному церемоніалі. Ми можемо, з огляду на сучасну мораль,

злигодні та негаразди), але й годувала гарячою стравою, обігрівала. Зверху на спеціальній жердці перезимовували в'язки цибулій часнику, а в нижніх пічурках сушили взуття. Під лічко нерідко тримали курей та обігрівали ранніх телят, котрі з'являлися за лихи морозів.

У давніші часи лісовики майже не користувалися індивідуальним посудом. У дерев'яному столі, що завжди стояв на покуті, посередині видовбували заглибину, яку заповнювали юшкою, борщем чи картоплею; страву з колективного "казанця" споживали лише дерев'яними ложками.

Мені в 1965 році пощастило гостювати в одному унікальному дерев'яному. Відбувши кілька років у тaborах, не став жити в одній хаті з дружиною, оскільки та офіційно відмовилася од "ворога народу", а збудував неподалік невелику хатину за поліським плаобразом. Усе внутрішнє начиння виготовив із дерева: стола з поглибиною, ліжко, відро, кухлики, різноманітні дзбанки, ложки.

від ученим вважати, що їх будували поліські зодчі. Таку форму подекуди ще досі можна зустріти в глибинних селах лише в цьому регіоні.

Сучасне житло в Поліссі різноманітне. Молодші його мешканці зводять оселі на дві, а то й три кімнати з більшими вікнами ("Маленький віконця", — як пояснив мені один з інформаторів, — краще зберігають тепло взимку, а влітку — прохолоду"); навіть такі мацопусинські віконця на зиму прикривали мішковинною, куди напакували тирсу, кострицю чи клоччя, а на тильній стороні хати робили суцільну загату, втеплюючи листям чи соломою.

Років із п'ятнадцять-двадцять тому навіть поліщукі почали ліквідовувати традиційні печі, залишаючи лише грубки та лежанки, оскільки в сільські крамниці постійно привозили свіжий хліб; нині ж довелося відновлювати їх, оскільки, як уже мовилося, в переважній більшості сіл господині випікають домашній хліб, а отже пічні діжі довелося витягувати зі скланок. І тут пригадалися поетичні рядки Б. Олійника:

Образу хліба вклонімся.
Сиріч людині,
Високочолому сіятелю землі.
Істинно, люди: живемо
не хлібом єдиним.
Істинно так... коли маємо
хліб на столі.

Про поліське село з його осідками, де й сьогодні подекуди відходяться в колисках майбутні повпреди нації, можна репродуктувати монографічні висліди. Та мое завдання скромніше.

Помешкання наших країн розпізнають за близиною хати. Два, а то й три покоління природних чи примусових переселенців на безмежні терени Сибіру не вивітрили прадідівську традицію — і до сьогодні можна відзначати наших країн за близиною стін.

Етнічні поліщукі також дотримуються цієї традиції. Але чим дали наближатися до кордону з Білоруссю, тим помітніший контраст: відчутно зменшується побілка на хатах, вона або відсутня, або ж на несена довкола вікон. Чіткої відповіді я так і не почув. Лише один сільчанин сказав таке: "Вого не поб'єлана хата, то літвин живе".

До речі, літвинами на Поліссі називають білорусів. Засвідчує це передв'янська пересіпівка: коли зустрічається біля оселі молодої двої роди, місцеві жінки неодмінно заводять: "Ой не лізь, літва, бо буде бітва." Щоправда, ця лексема може мати і інше значення...

На жаль, так трапилося, що в повоєнний період Полісся й Волинь втратили чимало етнічних земель, а відтак і людності. Неперевершений "крайтель кордонів" Сталін відпанахав, на прохання польського керівництва, нігтем на карті від України, а частково й Білорусі, значну територію. Щоб якимось чином зміlostивити сябрів, віддав їм плодородну Берестейщину. Хрушов зумів виторгувати лише шматочок болотистого Полісся. Ось там, де більш менш компактно проживали білоруси, і залишилася традиція не білити оселі. Але відсоток цей надто мізерний.

Що там та як, але, нехай і бідне на умеблювання та інтер'єр, традиційне поліське житло, вибудоване з соснового дерева, — для мене особлива радість: присівши на ясенову лаву чи ослін та зіперши ліктами у застелений лляним обруском стіл, одразу поринавши у казкові спогади про цей край. І як тут не згадати прекрасні рядки Василя Симоненка:

Ти стой, не баґата й не пишна,
Виглядаочи з саду на луг.
Рясний цвіт обтрусили вишні.
На солом'яний твій капелюх...
Ти була мені наче мати,
Ти служила мені, як могла,
Кожна кроквочка, кожна лата
Не жаліла для нас тепла.

• Василь СКУРАТИВСЬКИЙ

ХАТО МОЯ БІЛОБОКАЯ

Хата вікнами до сонця

Село неначе погоріло

Так зберігають сіно біля осель

ві паски і весільний коровай. Власне з весільлям і пов'язаний обряд, який за радицького режими етнологи намагалися замовчувати, а коли й згадували, то лише з негативною характеристикою. Серед дослідників найповніше описав це дійство Федір Вовк.

Ми ені пощастило зафіксувати окремі відсічки цієї обрядової додії, які побувають в глибинних селах Полісся ще наприкінці п'ятдесятих років. Коротко зуспінно на його основних елементах. Після першого дня весілля, коли молодий везе на переночівку свою шлюбну подругу, то дві літні свашки з обох сторін готують їм "шлюбну постіль": застеляють чистим простирадлом ліжко, а на молоду вдягають білу сорочку.

Допоки свашки відспівували жартівливі весільні пісні, молодя в коморі мали здійснити перші шлюбні стосунки. В узголовії їх ставили ситу — розбавлені на воді мед, а звідси й термін — медовий місяць. До речі, так чинили впродовж подружнього життя, допоки не з'явиться перші вісток, вважаючи, що медова сита сприяє повноцінному зачаттю.

Через певний час (в одних випадках через кілька годин, в інших — удосвіта) та самі свашки заходили в "ложе" й перевіряли, чи є спіді крові на простирадлі або ж на нічній сорочці. Якщо так, то вони вроцисто вносили до світлиці

засуджувати його, вважати "комору" патріархальним пережитком. Це справа кожного сущого. Але знати про нього мусимо: в давніші часи, як на мене, він мав право на існування — в такий спосіб народна мораль була вагомим перепоном розпущеності, — дівчина, котра не зберегла своєї цноти, кидала знеславлюючу пляму на батьків. Тому останні вельми стежили за поведінкою своїх дочек.

Таку ось своєрідну роль виконувала господарська прибудова-комора. Звідси й приказка: "Комора покаже, коли молода ляже". Але повернімося до найголовнішої споруди — хати. Її традиційне умеблювання надмірно просте. Широкі — до півметра — лави, стіл, ослін, дерев'яне ліжко і мисник та піч. Над ліжком висіла жердина, на якій вішали празниковий одяг, рябчуни та рядюжки (виткані з льону рядюжки використовували як простирадло, а більш вичурними з мистецького погляду рябчунами застеляли ліжко; ті й ті ткали з валу у "хвильки", пофарбовані в різокольорові відтінки).

Неоціненню ролі в однокімнатному помешканні відігравала піч, яку поліщукі називали "другою матір'ю". Вона не тільки зберігала вогонь (тамтешняки цілодобово тримали жар для обігріву та розпаливання печі); якщо він згасав у припічку, то вважалося, що оселю невдовзі заполонять

ки, навіть декілька мисок, на відніх і сінєшніх дверях завіси, клямки чи замічки також із деревини. "Не можу див

ЖИТЕЙСЬКІ ІСТОРІЇ

Я знов його багато років і часто говорив із ним подумки, уявляв на тихих вуличках степового містечка, де він жив, господарював, добудовував власну хату, іншим людям допомагав — майстер на всі руки, і столяр, і муляр, і, безумовно, водій усіх різновидів автотехніки — від трофейного німецького мотоцикла до купленої вже в останні роки "Ниви" й вантажівок будь-якого взірця. Руки мав золоті і, мабуть, жодній людині не відмовив у допомозі, на яку був здатний. Все життя будувався сам, і людям іншим допомагав будуватися. Войтину його можна було б назвати великим будівничим, коли б не мав іншої слави.

Од згадки про Пилипа Шуляка завжди на душі ставало затишніше. А як у скрутну хвилину згадаєш, то наче аж всі власні клопоти й лиха мізернішають від одного лише спомину — живе командир, прощо, ось вранці чи ввечері проходить своїм Ружином, по своїй землі, серед своїх, і все це надійно, як сонце сходить і заходить, як день починається і закінчується, бо людина живе й разом із нею живе світ, який її оточує, і світ цей швидше таки добрий, ніж лихий... І життя продовжується, що б там не сталося.

Можливо, із першої зустрічі мене вразила певна невідповідність легенди, яка витала над ним, і тим образом, що набрав зrimих рис. Але чим далі, то все більше переконувався: скромний, по-звалений щонайменшого честолюбства Пилип Олександрович Шуляк, сільський дядько, нік — жодним жестом, учинком, словом не відсторонює від себе легенди, витвореної народною пам'яттю про нього як найхоробрішого партизанського ватажка в краї. Навпаки, почувається в ній звичайно, аж наче байдуже, як у власній хаті: люди знають — не збрешуть, страху ворогам він наганяв, німці проти нього й батальйони висилали, кажуть, куля його не брала, а хто знає, може, й не брала, бо через такі бувальщі перешов, а живий, хоча й контужений, на одне вухо не чує, осколками гранати посічений, але куля таки не взяла. А війна минула — прийшло інше життя, і не наїркав він на нього ніколи, поспішав тільки справи свої нескінченні поробити.

От лише, коли Василя Земляка, побратима бойового й видатного письменника згадував, прикро було командирові, що не встиг він написати книжки про загін, хоча й обіцяв.

— Але ж, хто знає, коли помреш, — наче і тут виправдовував свого друга й засмута тінню лягала на його добре, відкрите, з весни засмагле на степових вітрах обличчя.

— Що ж поробиш, — казав, — тільки Василь Земляк міг написати, бо він усе знат і бачив, а такожо письменника, як він, не буде.

Шанував командир Василя Земляка й завжди підкреслював, що був він одним із найхоробріших у загоні, а мовлячи про товариша, виявляв і своє особливе ставлення до його незвичайного дару — письменницького, — таємниця якого була, безперечно, для нього загадковішою, ніж звичайна вояцька звитяга.

Скаржився мені Пилип Олександрович:

— Не люблю писати. По мені, краще лопатою чи сокирою працювати.

І він працював, усе життя працював, допоки за роботою не

ПРОЩАЙ, КОМАНДИРЕ...

наздогнала вічного трудівника остання хвилина.

Читав усі книги, які дарував йому автор, і розмірковував:

— Василь писав правдиво, так на війні й було. От у романах — там збрешуть, як схочуть. Зро-ду їх, тих романів, не читаю. А Земляк писав повісті, бо хотів розказати правду.

Сказав йому якось:

— Пилип Олександрович, але ж "Лебедини зграй" та "Зелені млини" — романи, Землякові романи...

Але й найкращі другові твори він не хотів визнавати в жанрі, що викликав неприязнь:

— То не знаю, чого він так назава, а насправді — то повісті, бо читаєш, і все, як у житті, — правда.

Важко мені зображені, як командр сприймав притаманні для Землякового письма образи химерні, гротескні, всі оті перебільшення, витворені бурхливою авторською уявою, що стали окрасою зовсім неповторного художнього стилю... Але одне знаю наспевне: партизанські повісті Василя Земляка "Гнівний Стратіон", "Підполковник Шиманський", "Ніч без милосердя" — важко було читати команdirу.

У кожній новій повісті він, зрозуміло ж, хотів знайти рядки про 1-й партизанський загін імені Ружинського району, який він організував ще у вересні 1941-го, і яким командував аж до визволення Житомирщини, дочитував — і не знаходив, і образи уявні, художні, мабуть, мало команdira втішли. Хотів він прочитати про все те, що було насправді, без жодного перебільшення, і тільки з ним та його відважним воїнством, а не загалом про партизанів, що діють там, де і він із Василем Земляком воювали, у степових містечках та селах південної Житомирщини та Київщини, щоежують із Вінниччиною, але ж імена не ті, й події переінакшенні. Вони наче й правда, вони ж і самі, ружинські партизани, були не менше відважніми, ніж герой книжок, часом переважали їх у винахідливості, але... команdir не міг не прагнути достеменності.

А втім, не заперечував, коли побратими-партизани порівнювали його із Земляковим Стратіоном, намагалися знайти в ньому риси свого відважного команdira

та, і образ цей, такий узагальнений, широкий, як степовий простір, відчувалось, імпонував Пилипу Олександровичу. Можливо, в ньому він знаходив якусь особливу, тільки йому відому правду.

А, можливо, відчував і те, що як і Стратіона, про що твердить Василь Земляк, і його самого "втворила" війна. Він був героєм, допоки вона тривала, а після її закінчення про геройство залишилася лише пам'ять, і звичайне життя трудачої людини стало його долею. Життя нелегке, бо чоловік він за вдачею непоступливий, правду міг будь-кому в очі сказати, не зважаючи на чин, а привілеїв собі не шукав ніколи — це ж треба було принижуватися колишньому герою. Не марнословним був Пилип Шуляк, але героєм себе таки вважав.

Із Василем Земляком (на тідні провідником підпільної групи, що діяла на Юзефо-Миколаївському цукровому заводі, поблизу Самгородка) Пилип Шуляк познайомився у травні 1942-го.

Молоді вони були, дуже молоді...

Командирів Ружинського партизанського загону йшов двадцять сьомий рік, підпільникові

Василіві Земляку тільки-но мінуло дев'ятнадцять. Та лиха вже

встигли зазнати: Пилип Олександрович пройшов через оточення, полон, Василь Сидорович

спізняв небезпек підпілля і вже

встиг зрозуміти, що воювати із

врагом треба не тільки листівками,

не лише потайки, але зі зброєю в руках, так, як Шуляк воює.

Тому й вийшов він із своїми

підпільниками на пошуки команdira,

знайшов його в рідних стежах,

із першої зустрічі — порозумівся.

Як згодом виявилось, на все життя.

Книжки видатного письменника зберігались у хаті команdira на етажерці, виплетеній із лози, де кожна поличка була застелена білим, вишитим по краях, скатертинами. Пилип Олександрович любив показувати ці книжки, обережно передавав їх із рук у руки і щоразу повертається до них, наче вперше. Так, команdir пишався тим, що його побратимам сягнув у мирному житті височин значніших, аніж він сам — інспектор по кадрах Ружинської автоколоні (так звалася посада, з якої вийшов на пенсію).

А втім, не заперечував, коли побратими-партизани порівнювали його із Земляковим Стратіоном, намагалися знайти в ньому риси свого відважного команdira

На День перемоги запрошуєвав до Ружина вціліх своїх бійців, і вони приїжджають, знову оточували команdirа. Сиві, красиві, статеві люди нагадували тоді юнаків, що підлягали команdirові безперечно, і в будь-яку хвилину свята був він серед них на видноті — поважний, щасливий. Але і в такі піднесені хвилини, не полишає команdirа характерна задума, здавалася, він завжди про щось думає, зважує, і посміхався рідко. Мав вигляд, справді, як великий полководець, що знову зібрає своє військо, і має розпоряджатися ним розумно. Красивим він був — у просто зшитому сірому костюмі, блакитній сорочці з краваткою, яку, мабуть, одягав тільки на свято.

Незабутні люди приїжджають на зустрічі до Ружина. Я розпитував їх про партизанські бувальці, а вони не про себе розповідали — все про команdirа, і знову про команdirа. От він був героєм. Відставні офіцери, вчителі й художники, інженери й лікарі, районні й обласні начальники — всі вони вважали Шуляка найвидатнішим посеред інших, рівних.

Першу чарку в хаті Шуляка було прийнято випивати за тих, хто не дожив до Перемоги, й за тих, кого не стало між партизанськими зустрічами, хто ще минулого року був ось тут, в цій хаті, а вже немає — вічна пам'ять! Склад свого вцілілого загону команdir знає напам'ять, і сумний перелік втрачених побратимів звучав із його вуст.

Здавалося, що сам він ніколи не вмре, як і легенда, що з'єдналася з його ім'ям над степовим краєм. Не дожив Пилип Олександрович Шуляк до 45-річчя Перемоги, помер 24 квітня 1990 року. Їздив ще того дня в Погребище, сам, сімдесятчетирьохлітній воїд, вів автомобіль, а повернувшись додому — серце запекло, як вогнем. Встиг про це сказати рідним, дружині, сину, і ще одне сказав у свою останню хвилину, щоб вже не турбувалися про нього:

— Не треба мені лікарів... Я помираю...

Не стало Пилипа Шуляка, великої людини, яку витворила війна, наче для того, щоб виявити ще один раз непереможний дух ніким не скореного народу.

Мені здається, що останню хвилину команdirа відчув кожний із його вціліх бійців, де б він не був у цю мить, і що б не робив. Чи подумки промайнуло, чи незагненним болем на душу лягло: немає Шуляка...

— Прощай, команdirе...

Те ж, здається мені, і все більше з відстані років, відчув і я, я б з першої зустрічі з ним у весняному Ружині відчув у цій дивовижній людині справжнього й великого команdirа. Не зважився назвати його команdirом у наших давніх розмовах, але подумки називав так завжди. Можливо, принадлежність до різних поколінь тут має не важить: команdirами насправді визнаємо лише тих, кого самі обираємо...

...Хоронили Пилипа Олександровича, як над його могилою прогримів перший весняний грім. Цей грім згадують зараз у Ружині як останній і єдиний салют на честь команdirа, і він теж, із плинном часу, той несподіваний грім, уже стає легендою, але легендою, що витворює саме життя.

• Анатолій СКРИПНИК

На фото: двадцять літ тому: Пилип Шуляк в оточенні побратимів. Без нагород.

ОСОБИСТІТЬ

Закінчення.
Початок у № 34 за 2003 р.

Пішов я з тим знайомим до такої собі берлінської ресторанії “Мелодія”, що не відійшла віді міста. Навколо повно офіцерів, а мій знайомий каже: “От якби зараз кинути гранату, то нарости бігусу...” Після цих зустрічей я потім час від часу їздив до Варшави по нелегальну пресу.

Пізніше вже не їздив, — газети приходили поштою. Я тоді вивчав історію Балканів. Професор Вальявець, німець словенського походження, котрий був директором Інституту Південного-Східної Європи в Мюнхені, взяв мене до себе як асистента в університеті в Берліні. Я з цього скористався і допасував до цієї функції ще й фіктивний “Інститут Чорного Моря”. І на адресу цього “інституту” отримував усю нелегальну пресу з Варшави. Потім я почав також отримувати “Neue Zuercher Zeitung” і “Dziennik Polski” з Лондона — для наукових цілей”. Отже, я був добре поінформований.

МУШУ ВСЕ ПОБАЧТИ

Вдалося жити так, що німці не звернули на мене уваги, не знали мене. А поза тим, я повинен був заробляти, бо за кореспонденції, які я писав до “Краківських Вістей”, платили небагато. Для студентів було дві можливості заробляти: розносити газети або більш ризиковане заняття — сплати на промислових підприємствах, щоб у разі бомбардувань гасити пожежі. Я обрав це друге. Але щоб отримати дозвіл на цю роботу, треба було мати згоду Управління Праці. Я пішов до цієї інституції.

Мене прийняв службовець старшого віку, бо тоді молоді всі були на фронтах. “Звідки Ви?” — запитав мене. Я відповів, що з Коломиї, що її за Австро-Угорщину називали “Коломеа”. “Ага, значить із Італії”, — констатував службовець тоном знавця. Я було заперечив, намагаючись пояснити, що це не Італія, а Галичина (Galicia). Тоді він обурився і, повчально нагошуючи на кожному слові, пояснив мені, що “Галиція — це Іспанія”, а “Коломеа” — це власне Італія. У підсумку я отримав на трудовому посвідченні надруковане величним літерами свідоцтво — “Італієць”.

На той час мої контакти з Україною майже припинилися. Одного разу приїхав брат майбутнього провідника мельниківців Василь Штуль, мій сердечний приятель, співредактор газети “Волинь”, яка видавалася у Рівному. Розповідав, що починає діятися щось таке недобре і що мельниківці цьому супротивні. Але тоді ще бандерівці не рушили повною силою, — було це на початку 1943 року. Пізніше бандерівці арештували В. Шуля, диктували йому статті, які писали ніби від свого імені, а потім убили. Після цього вже не надходило жодної інформації.

Настав день 20 липня 1944 р. — замах на Гітлера! Заарештували кількох професорів нашого університету, кількох моїх товаришів-студентів. Я вийшов до Праги, працював у архівах. Хотів писати докторат про українські політичні партії на Закарпатті. Тоді познайомився з кількома особами з півлівської

еміграції, переглядав документи, фантастично цікаві матеріали уряду Української Народної Республіки (пізніше ці матеріали забрали советські функціонери).

Потім повернувся до Берліна. Одного дня, коли сидів у кімнаті, увійшов хтось, щоб заарештувати мене. Показав мені посвідчення секретної поліції і запитав, чи тут мешкає Богдан Осадчук. Я сказав, що так, але наразі його немає. Той вийшов, а я одразу залишив те помешкання. Наблизився фронт, мої друзі тікали на Захід. А я вирішив, що муши все побачити, як воно буде. Минув березень, на дійшов квітень. Совети рушили на Берлін.

“ЗАХІДНЯКИ”
І “СХІДНЯКИ”

Ми мали знайомих під Берліном, поряд із кіностудією UFA. Поїхали туди якимось осіннім потягом. А другого дня увійшла Червона Армія. Банди

тепер буде з нами?” Я кажу: “Треба буде евакууватися”. А він: “Чи Ви вже розмовляли з Грошем, шефом із питань преси?” А я: “Грош вийжджає до Москви. І Берман також збиратиметься туди”. Тут я не витримав і вибухнув сміхом. Од того моменту він чекав нагоди, щоб поквитатися зі мною. Зрештою, по якомусь часові він оскаржив мене у зраді державної таємниці. Тоді я зголосився до американців.

Почав писати до газети “Die Neue Zeitung”. Установив контакти з українською еміграцією в Америці, в Німеччині, з постпетлювіскими еміграційним урядом у Мюнхені. А в 1950 році я почав співпрацювати з польською, знаменитою на весь світ, “Культурою” Єжи Гедройця, що виходила в Парижі. Також уклав тісні зв’язки з газетою “Українські вісти”, яка видавалася у Новому Ульмі та з Українською революційно-демократичною партією (УРДП) Івана Багряного, з представни-

зректися Львова, Вільнюса і Гродна, а натомість нав’язати тісніші контакти із східними сусідами. І виграв! Уперше в історії доктрина, створена за кордоном, вкорінилася на вітчизняних теренах. Та концепція стала основою сьогоднішніх стосунків Польщі з сусідами.

У середовищі української еміграції мене, який писав до польського місячника “Культура”, атакували, головним чином, бандерівські кола. Часом на мої публікації відгукувалися критичні голоси старшого покоління, серед якого ще існували антипольські настрої. Але, на щастя, не сіра формає політику, а мислячі люди.

На жаль, Українці ізолявалися. Лише окремі особи пробували вийти з тієї ізоляції, зокрема такі, як Борис Левицький, пов’язаний зі Східним Бюро Соціалістичної партії Німеччини, автор коментарів у “Зюд岱йче Цайтунг”.

Я під псевдонімом Александр Кораб писав до багатьох німецьких газет. 1956 року, як представника України, мене запрошували брати участь у дуже популярній телевізійній передачі. Постійно публікував багато матеріалів у “Neue Zuercher Zeitung”, у півлівській швейцарській газеті, яка формувала думку читачів, особливо щодо польської, а також совєтської і загалом східно-європейської тематики. Я вийшов на загальноєвропейську арену преси.

А щодо Польщі, то мое особисте рішення про те, що на цьому напрямку треба єсть робити, народилося ще під час перебування на Холмщині. На моє рішення впливала також інформація, яка доходила з Волині.

Під час праці у військовій місії я пробував також вивчати сферу співпраці українських і польських комуністів. І ще тоді зрозумів, що це марна справа. А пізніше з’явилася “Культура”, яка потужними зусиллями Єжи Гедройця і Яна Новака-Єзьоранського поширувала ідею польсько-українського порозуміння через радіо “Вільна Європа”.

Упродовж кількох десятків років я регулярно друкував у “Культурі” матеріали, присвячені Українській Справі, а вони — Справі Польській. Дехто навіть вважає, що я, Українець, більше зробив для Польщі, ніж для України, а отже, осуджує за мое перебільшене полоніофільство. Не заперечую, можливо вони мають рацію. Хоча, здійснені справедливості, скажу: то чистий випадок, що я мав стільки друзів серед поляків. Можливо, тому, що “Neue Zuercher Zeitung” вимагала від мене більше матеріалів про Польщу, ніж про Україну.

Зрештою, у Польщі завжди щось відбувалося, — більше, ніж в Україні. У Польщі були протистояння, кризи, страйки, зміни керівників владних верхівок. Усе це вимагало солідних інформаційних повідомлень і коментарів, а я був вершиною суджені в польських справах.

Але всі мої обов’язки і намагання ніколи не заходили так далеко, щоб я був готовий поступитися українськими інтересами задля польських. Завжди намагався і намагається утримувати якусь рівновагу.

Підготував
Євген ГОЛИБАРД

У публікації використано матеріали газети “Rzeczpospolita”.

Нашого цвіту...

ПАМ'ЯТЬ

РЕЧНИК
НЕЗАЛЕЖНОС-
ТІ

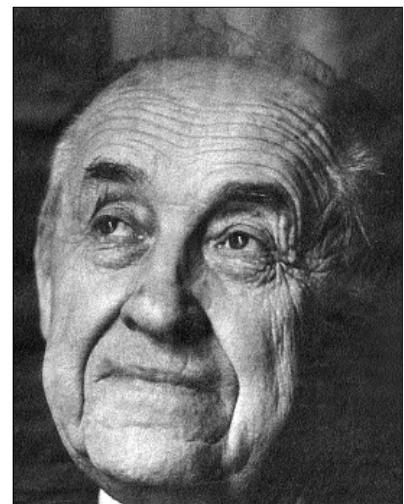
Недовге, 56-річне, життя видатного українського письменника зі світовим ім’ям, близького публіциста і журналіста, редактора, художника і громадсько-політичного діяча, уродженця міста Охтирка Сумської області Івана Павловича Багряного (Лозов’ягіна, Лозов’ягіна), 20 років із якого він провів на чужині, згасло 25 серпня 1963 року.

Нелегкі, сповнені драматичних моментів роки прожив він у своїй країні та за її межами. Чатували тут на нього радянські репатріаційні комісії, аби повернути в СРСР для поповнення гулагів. Терпів він нападки, а часом і психологічний терор, і з боку щонайрадикальніших націоналістичних груп: били йому вікна, називали комуністом за його принципову політичну тезу про те, що в будівництві незалежної України свою роль відіграють і ті професійні кадри, які формуються в УРСР у надрах партії та комсомолу, — та частина з них, яка не байдужа до долі України, не позбавлена національного коріння.

Тяжко переживав він і смерть поета Тодося Осьмачки, з котрим був духовно пов’язаний. Тоді (07.09.1962 р.) писав Багряний Григорію Костику: “...Ця разоча подібність задуманого в безпам’ятстві, вимушеного з уже потойбічного Осьмачки до Данте потрясла мене до самої глибини душі, і я мало не заломився навік в моїй вірі в українську людину, для якої і найкращі сини нації — порожнечи... Не знаю коли, але, якщо мое серце трохи протягне... я вирізьблю той образ Осьмачки...”

Не довелося Іванові Багряному того, як і ще багато задуманого, зробити. Та й те, що встиг за своє життя, варте не одної непересічної людини, серце якої палахкотіло, а розум згоряв у постійній боротьбі за національну ідею, за незалежну Україну-матір. Це і роман “Тигрові”, яким на десятки років раніше за О. Солженицина він повідав світові про сталінські концтабори, роман “Сад Гетсиманський” — про катівні ДПУ і НКВС, і “Людина біжить над прів’ю” — про фашістські порядки, повість “Огненне коло” — про трагедію під Бродами, віршований роман “Ске́лька” — про експансію та сваволю російського духовенства, п’еси “Морітурі”, “Генерал”, “Розгром”, поеми “Антон Біда — герой труда”, “Буйний вітер”, “Монголія”, “Гутенберг”, “Батіг”, “Комета”, “Вандея” та ціла низка інших творів, а до того — ще й понад 200 статей, доповідей, памфлетів, які друкувались упродовж 1946—1963 років у журналах “Наші позиції” та запроваджений ним газеті “Українські вісти” — виданнях Української революційно-демократичної партії (УРДП), яку він організував і з 1948 року до кінця своїх днів очолював.

Особливо вражає публіцистичний діяльнік письменника. Знайомлячись зі ним, дізнаєшся про тематичні осяги письменника. А вони надзвичайно широкі і в той же час мобільні, гострі та актуальні. Погляньмо лише на окремі назви публікацій: “Національна ідея і націоналізм”, “Про свободу слова, совіті і преси за залізною завісою”, “Секрет більшовицької диктатури (на який клас опирається більшовизм)”, “Молодь великого

БОГДАН ОСАДЧУК —
СВІТОВИЙ
УКРАЇНЕЦЬ

Професор Б. Осадчук продовжує: “У Берліні жилося всупереч війні. Був у мене знайомий, що з Буска Здрою. Одного дня з’являється в Берліні. І каже, що він в Армії Людовій і є членом Польської Робітничої Партії. Проситься переноочувати. Уявляєте?! У столиці гітлерівського рейху, під час війни, Українець переховує польсько-комуністичного кур’єра!”

червоноармійців досить регулярно приходили грабувати. Про всякий випадок я казав, що італієць і показував своє посвідчення працівника з надруком величним літерами: “Італіець”.

Кількома тижнями пізніше почалася підготовка до Потсдамської конференції. Приїхали команди, щоб підготувати помешкання для Трумена, Черчілля. У тому домі, де проживали ми, поселилися офіцери англійської розвідки. У бесіді з ним, я відкрився йому, яким чином опинився тут і про те, як давно надурюють цих Советів, а він мені так флегматично відповідає: “Завтра передам Вас нашим союзникам”. Я розбудив наречену і ми пішли пішки до Берліна. А в Берліні англійці щоночі робили облави на емігрантів. Причому, разом із НКВД. Ситуація була критичною. Але після цього дні з’явилася мої польські знайомі з Армії Людовії. І повідомили, що організують військову місію в Берліні. Заантажували мене, і я почав робити для них огляди німецької преси. Водночас розпочав працю кореспондента варшавського “Кур’єра Індзеніго”.

Одного дня приїхав Губерт Меллер, який дуже слабо розмовляв по-польськи, близьку по-німецькі з добре по-чеськи, — типовий функціонер Комінтерну, уповноважений росіянами. На час виборів 1947 р. Меллер розпорядився, щоб я чергував 19 січня, на Свято Йордана. Через це я був дуже злий на нього, а тому, коли наступного дня вранці він запитав мене про підсумки виборів, я сказав, що виграла Польська Соціалістична партія. А він на те: “Ой, що ж

УТРИМУЮЧИ
УКРАЇНСЬКО-
ПОЛЬСЬКУ
РІВНОВАГУ

У цій ситуації видавець польської “Культури” Єжи Гедройць виступ

П'ять років тому вперше в Україні було відкрите відділення "Літературна творчість" в Інституті філології Київського Національного університету ім. Тараса Шевченка. Хтось зіронізує: "Хіба можна навчити бути письменником?"...

Про особливості спеціальності "Літературна творчість" я дізнавалась у викладачів кафедри теорії літератури й компаративістики, бо саме вона випускає таких спеціалістів. У розмові беруть участь завідувач кафедри професор М. К. Наєнко, а також професор О. Г. Астаф'єв.

Михайло Кузьмович Наєнко: Ідея відкриття цього відділення народилася років сім тому. Разом із тодішнім Головою Спілки письменників України Юрієм Мушкетиком ми десь у 1996-1997 роках побували в ректораті й висловили ідею про відкриття такої спеціальності. Після розпаду Радянського Союзу Літературний інститут ім. М. Горького продовжив запрошувати до себе початкуючих літераторів із України, але СПУ відмовляла йому, бо навряд чи в Росії "вчили" б на українських письменників. Тому я, як тодішній декан філологічного факультету, разом із Юрієм Мушкетиком розуміли, що "Літературна творчість" має бути відкрита в нас як окрема спеціальність.

Цього року ми матимемо перший випуск фахівців відділення "Літературна творчість".

— **А як добираються кадри викладацького складу?**

М. Н.: Спецкурси в нас читали (або продовжують читати) такі

Студент — явище вічне та невичерпне. Фах і покликання, стан тіла й душі, похвала та лайка. "Майбутня еліта" перед великом стрибком у велике майбутнє "відривається", виражаеться, студіює життя якнайрізноманітніше. Перша школа самовираження — творчість... Творчість стає професією. Про це сьогодні розповідатимуть та розпитуватимуть не хто інший, а самі студенти. Усе це — їхня творчість.

ЧИ МОЖНА НАВЧИТИ БУТИ ПИСЬМЕННИКОМ?

відомі письменники, як Юрій Мушкетик, Василь Фольварочний, Валерій Шевчук, Володимир Яворівський, Оксана Забужко, Раїса Іванченко, Етері Басарія, Роман Іваничук, Віктор Кордун, Ігор Кравченко, Юрій Ярмиш, Олексій Дмитренко, Василь Юхимович (нині вже покійний) та інші. "Телемистецтво" читала Неля Даниленко, "Кінорежисуру" — Тарас Ткаченко, "Літературну періодику" — Віталій Святовець, "Риторику" — народний артист України Анатолій Паламаренко.

— **Яка подальша доля студентів цього відділення?**

М. Н.: Це залежить од того, що вміє робити випускник. Людина з вищою філологічною освітою може працювати в усіх сферах філології, якщо ж абітурієнт вибрав собі спеціальність "Літературна творчість", то він має здатися на самперед творчістю. Взагалі останні п'ять років наш університет випускає фахівців із так званими вільними дипломами. Є проект про Національний університет, у якому говориться, що 70-80 % випускників держава береться працевлаштувати. Але коли ці проекти будуть втілюватися в життя?..

— **Що б Ви хотіли змінити або доповнити надалі в цьому відділенні?**

М. Н.: В майбутньому, очевидно, ми будемо ділити студентів за жанрами, тобто — на поетів і прозаїків, що даст змогу активніше працювати з ними в цьому, вужчому, руслі. Драматургів ми, напевно, об'єднаємо з прозаїками. На жаль, зараз мало початківців, які б писали саме п'еси. Можливо, активізуве інтерес до жанру драматургії Василь Фольварочний, який почав читати курс драматургічної творчості.

Олександр Григорович Астаф'єв: Хотілося б, щоб викладали не лише українські материкові, а й діаспорні письменники, зарубіжні митці, лауреати премій (чому б і не Нобелівської?). Причому це мають бути люди різних естетичних смаків, світоглядів, уподобань, представники різних літературних течій: від реалізму до авангарду. Але тут виникають проблеми з оплатою...

— **Чи матимуть ваші студенти пільги при вступі до Національної спілки письменників України?**

М. Н.: Ні. Перевага надається тому письменнику, який показує

себе справжнім творцем; він може не мати спеціальної освіти, але випускати у світ прекрасні твори.

Уже кілька наших студентів саме з цього відділення стали членами Спілки письменників. Це — Олеся Лященко, Олеся Мамич, Олександр Стусенко й Олег Здорик, студенти сучасних четвертих курсів. Їх прийнято до СПУ не "за пільгами", а за те, що вже нині виявляють літературний талант.

— **Які у вас побажання для студентів?**

М. Н.: Бажаю їм бути талановитими ійти у велику літературу "семимильними кроками". А також виробляти свій індивідуальний почерк. Ми усвідомлюємо, що "навчити на письменника" фактично неможливо, тому завдання нашого відділення — не стільки навчити писати, скільки отримати талант, дати йому азі творчості минулого (бо в літературі залишаються ті, які мають свій, неповторний голос). І, звичайно, доносити правду, істину про свою епоху, про свій час.

Розмовляла випускниця відділення "Літературна творчість" Інституту філології **Ніна Дузінкевич**

Нatalka BIDA

Народилася 1981 р. у селі Воскресенка Запорізької області. З 1998 р. навчається в Київському Національному університеті імені Тараса Шевченка. Люблю поезію, живопис, події і писати листи додому.

ІДЕЇ НЕНАПИСАНОГО РОМАНУ

*

Ти зникаєш суєту,
П'янкою ходою

Розтинаючи
Хвілі
Килима

Ти витрачаєш купу енергії,
Силуючись сподобатись
Тиши

Ти вживаєш у їжу
Розум

*

Плинно стікають уста із помад
Плинно не з'являється метода
оригінально вигадувати вірші
Плинно втомлюють їх не писати
Плинно виводжу вдих із тебе
Не поспішаю

*

Втисни жменю гарячих
вій у
моє промерзле
тіло

I відійди
Я збережу
Тавро
На собі
На дітях
На

*

За риштуванням
одягу твого
Опілююся
золотом розтертого
ества
й виношую
собор поганський
у
власній плоті
вливаючи
ти в Я

*

Лист-уривок
цитованій
із текстів
власних
пам'ятей
i
необґрунтованих
інтуїтивних
намагань
зрозуміти
логіку
збігу подій

Ніна Дузінкевич

НЕДІЛЯ, або З НЕДІЛЕЮ ВАС, ЛЮДИ ДОБРІ!

вістці помий вікна, помий вікна! — не помила. Боєтися роботи, як вогню. А малій чисто віфолотень. Взєв вчора таку файну бабу (хліб) та й поніс хлопцем аби горівку запивали. То всьо го вчит отої Марійки Штифанишиної Богдан. То его робота.

Бабу слухав, притакуючи їй, паламар — старий, сивий, із костробатим носом і великими страшними бровами дід Павло.

— Як то файнно було за нашої молодості. Було рано в церкву файнно си зберемо, мама причеше, чисту сорочку даст. А квіток начепимося!

Слухай, Павле! — баба так монотонно говорила, що дід, чекаючи коли вже можна буде закрити церкву, задрімав. А тут рапорт на тобі — баба щось ще з нього хоче.

— Що хоч?

— Та ти знаєш, що Палагина Оксана привелася якогось з міста.

Дід такої новини нечув:

— Так що?

Баба зовсім не звертала увагу на дідові відповіді, а говорила собі далі:

— Та бігме! Ади вчора була м'їм у Федорової Дуньки, тої, знаєш, що коло кладки живе. Вна ми трохи родичков є. Так вна казала, що такий високий, трохи цибатий, ще й якусь борідку має. Ка же, що файнний, але я м його не виділа.

— Має гроши? — дід виявився практиком.

— Та відей, бо купив її такі ковтки, що мають по два камінці в кожному, то так си світєт, що ну, — баба від того захоплення аж руками сплеснула. Ні сережок, ні камінців вона не бачила, але її

роздказувала Федорова Дунька.

— Кажеш, кульчики купив. Гм? — дід явно був задоволений таким ходом розмови. Він трохи побоювався язиці баби. Але...

— Слухай, а що твоя внука — ота, Славкова — не ходить до церкви. Я ї якось виділа, та в такі красні сукнечи, що гей-гей. Гріх тобі сі жаліти, файну внуку маєш, коло сина живеш, син всьо дбас. Та й невістка кажуть, нічо. А то правда, що вна вчора молоко перевернула с піт корови. Гій, гій — я вже скілько років коло корови си знаходила, а такого трафунку ще зі мнов не було.

Дід почав вовтузитися на місці. Він зовсім не любив обговорювати людей, особливо членів своєї родини.

Баба була добрим психологом. Помітивши, що її слухач уже нервувє, швидко змінила тему:

— Ти си вчора їздив на базар?

— А що?

— Та я ті виділа, як йшов їс на гостинець, та таку торбу на плечах їс тег.

Дід мовчав.

Баба продовжувала:

— Чи то твой Ганнусі зновіні до Томачі. Ото доньку маєш. Ніби твоя, а насіннє бозна звідки таке. Та то ти і твоя жінка такі чесні, до церкви ходет. А вна? Мій Василь колись си на неї заливав, хотів си й жинити. Не дала. Прости, Павле, що таке говорю. Файнна, то файнна, та й голос файнний має, але не газдиня. Ади зразу видно по дівці, яка буде.

Дід устав. Підійшов до ікон, почав молитися. Баба замовкла, бо не можна було, коли чоловік молиться, говорити.

Перехрестився ще раз. Поці-

лував іконку, взяв хліб:

— Ну що, пішли?

— Ой-йой-йой! Як мене мої плечі болят. Вчора м взела фасоль тортішних тай хотіла змолотити. Та вже не можу, ой не можу,

— Катерина засовувала свої шухляди, де клала гроші, замикала (хоч кожного разу мала скажати, що "не бойтися злодія"), зачинала комірчину.

Павло чекав уже на дворі. За цей час він встигав набити люльку і випустити перші хмари диму.

Нарешті з дверей церкви поїхавалася постать баби Катерини — ще на ходу щось шепочучи, чи жуючи — і вони разом йшли додому.

Жили на одній вулиці. Разом гралися в дитинстві, разом дівчата випускалися, потім і кумами стали. Одним словом — сусіди.

Дід Павло давно звик до бабиного язика. А вона знала, що не любить дід, коли чіпають його онуку, та ще доньку, яка в місті. Знала, та під юджувала деколи діда, щоб той понерувався. А дід любив слухати бабині теревени, теревени "польського радіо", як прозвала бабу Катерину на селі молодь.

Однак вони йшли. Дві згорблени постаті в літньому промінні сонця. Грубі руки, нехитрій убрі, проста мова — вони знали одне зі півслова.

Ішли. А надворі був час обіду. Час відпочинку і ... спогадів.

На піску гралися діти. А мені, як у старі добри часи, хотілося лише сказати:

— З неділею Вас, люди добри!